

**ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԸՆՏՐԱԿԱՆ  
ՎԵՃԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՆ ՈՒ  
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Մարդու և պետության միջև հարաբերությունների զարգացմանը համընթաց մշակվել են մարդու իրավունքների դատական պաշտպանության ապահովման առավել ճկուն ընթացակարգեր, որոնք ուղղված են այդ իրավունքների արդյունավետ իրացմանը, այդ թվում՝ դատական պաշտպանության միջոցով: Ընտրական վեճերի՝ դատական կարգով քննությունն ու լուծումն, ըստ էության, հանդիսանում է ընտրական իրավունքների դատական պաշտպանության գործուն միջոց, որի այսօրվա օրենսդրական կարգավորումն ունի բավականին խոր արմատներ, և մի քանի տասնամյակներ տևած զարգացումների արդյունք է:

Դեռևս 1964 թ. Սոցիալիստական Հայաստանի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը թույլ էր տալիս դատական կարգով գանգատարկել միայն ընտրողների ցուցակներում տեղ գտած անձըտությունները: Այնուհետև, Հայաստանի Հանրապետության անկախացումից հետո ձևավորված ընտրական օրենսդրությամբ, որը ներառում էր «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրության մասին», «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ընտրության մասին», «Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրության մասին» ՀՀ օրենքները, իսկ 1995 թ. փետրվարի 5-ից ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը (վերջինիս ուժի մեջ մտնելու պահից նախկին երեք օրենքներն ուժը կորցրած են ճանաչվել), ընդհանուր առմամբ, սահմանվում էր ընտրությունների կազմակերպման, անցկացման, արդյունքների ամփոփման հետ առնչվող բոլոր մարմինների և պաշտոնատար անձանց որոշումների, գործողությունների (անգործության)՝ հատուկ հայցային վարույթի կարգով վիճարկելու հնարավորություն, այսինքն ընտրական իրավունքների

---

<sup>1</sup> ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ, գիտ. դեկավար՝ ի. գ. դ., պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան:

խախտման վերաբերյալ վեճերը լուծվում էին ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից քաղաքացիական դատավարության կանոններին համապատասխան:

Այնուհետև, դատաիրավական բարեփոխումների իրականացման շրջանակներում ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ ՎԴՕ) ընդունմամբ և վարչական դատարանի ստեղծմամբ, կատարվեց արմատական փոփոխություն՝ ընտրական իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ գործերի դատական պաշտպանության իրականացումը հանձնվեց վարչական դատարանի իրավասությանը (վերը նշվածը չի վերաբերում այն ընտրական վեճերին, որոնց քննությունն ու լուծումը բացառապես իրականացվում է Սահմանադրական դատարանի կողմից): Սա, ըստ էության, օրենսդրի կողմից դրսևորած նորարարություն էր, ինչն իր արտացոլումը գտավ 2011 թ. մայիսի 26-ին ընդունված նոր ՀՀ ընտրական օրենսգրքում, որի 46-րդ հոդվածը հստակ կերպով ամրագրեց դատական կարգով քննվող ընտրական վեճերի ենթակայության կարգը, որի համաձայն, ընտրական վեճերի քննության և լուծման իրավասությամբ օժտվեցին ՀՀ սահմանադրական դատարանը և ՀՀ վարչական դատարանը՝ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Հարկ է նշել, որ սահմանված կարգից բացառություն են կազմում ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ ընտրական վեճերը, որոնց քննությունն իրականացվում է ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանների կողմից՝ ՎԴՕ 208-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ ենթակետի համաձայն:

Ինչ վերաբերում է ընտրական վեճերի քննությունն ու լուծումը վարչական արդարադատության իրավասությանը հանձնելուն, ապա սա միանշանակ չի ընկալվում<sup>2</sup>: Կան տեսակետներ, որ հանրային իրավական վեճերով արդարադատությունը պետք է իրականացվի քաղաքացիադատավարական կանոններով, քանի որ այդ գործընթացներում առկա են կարգավորման նման առարկա ունեցող բազմաթիվ նույնաբովանդակ նորմեր, այսինքն՝ վարչադատավարական հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի են քաղաքացիաիրավական նոր-

---

<sup>2</sup> St' u **Матейкович М. С.**, Необходимо усовершенствовать механизм судебной защиты избирательных прав граждан // Российская юстиция. 2003. N 3, էջ 21, 22, **Тупиков В. А.**, Подсудность дел по жалобам на нарушение избирательных прав и права на участие в референдуме // Российская юстиция. 2002. N 4. էջ 34:

մեր (*mutatis mutandis*): Մակայն, ակնհայտ է, որ այստեղ *mutatis mutandis* սկզբունքն առավել լայն մեկնաբանություն է ստացել, քանի որ վարչական դատավարությունում դա կիրառելի է այնքանով, որքանով չի հակասում վարչական դատավարության էությանը:

Մեկ այլ տեսակետի համաձայն՝ ընտրական վեճերի լուծման, և առհասարակ, վարչական արդարադատության իրականացման համար բավարար են քաղաքացիադատավարական ընթացակարգերը, քանի որ այդ վեճերն ընդհանուր առմամբ կրում են հայցային բնույթ<sup>3</sup>: Մրանց ի պատասխան, մյուս տեսակետի կողմնակիցներն իրավացիորեն գտնում են, որ քաղաքացիական դատավարության սկզբունքները համատեղելի չեն վարչական արդարադատության ինստիտուտի բնույթի ու իրավական նշանակության հետ<sup>4</sup>, և ընտրական վեճերը, որպես այդպիսին, բխում են ոչ թե մասնավոր, այլ հանրային իրավահարաբերություններից, հետևաբար, նպատակահարմար չէ դրանց քննությունն իրականացնել քաղաքացիադատավարական ընթացակարգին համապատասխան<sup>5</sup>:

Գիտագործնական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ մինչև վերջին տարիները Հայաստանի Հանրապետությունում նույնպես վարչական դատավարությունն իրականացվել է քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ, ինչի օրինակն է հանդիսանում նաև ընտրական վեճերի լուծումն ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից: Մակայն, կարծում ենք, որ վարչական դատավարությունն էապես տարբերվում է քաղաքացիական դատավարությունից ինչպես իր նպատակներով ու իրականացվող գործառույթով, այնպես էլ սկզբունքներով և բովանդակությամբ: Այս խնդրին անդրադարձել է նաև Սահմանադրական դատարանն իր 2008 թ. նոյեմբերի 25-ի որոշմամբ, որի համաձայն. «ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 118-րդ հոդվածի 1-ին մասով օրենսդիրը, հաշվի չառնելով վարչական արդարադատության, հանրային-

---

<sup>3</sup> Տե՛ս **Тупиков В. А.**, Процессуальные особенности судебной защиты избирательных прав, права на участие в референдуме граждан Российской Федерации// Российский судья.-2001. N 3, էջ 22:

<sup>4</sup> Տե՛ս **Хаманева Н. Ю.**, Судебный контроль за реализацией прав граждан в сфере исполнительной власти. Академический правовой институт при Институте государства и права РАН. Москва, 1999, էջեր 22-51:

<sup>5</sup> Տե՛ս **Треушников М. К.**, Судебная защита избирательных прав// Журнал российского права.- 2000. N 3, էջ 18:

իրավական վեճերի լուծման առանձնահատկությունները, քաղաքացիական դատավարության եռաստիճան համակարգում կիրառվող վճռաբեկության ինստիտուտի իրավակարգավորման բոլոր տարրերը, այդ թվում նաև վճռաբեկ բողոքի հիմքերն ու ընդունելի պայմանները, տարածել է վարչական դատարանի ակտերի բողոքարկման վրա... Մասնագիտացված արդարադատության, այդ թվում նաև՝ վարչական արդարադատության, ինստիտուտի ներդրումը, ի թիվս այլոց, նպատակ է հետապնդում առաջին հերթին... ապահովել տվյալ ոլորտում դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման արդյունավետությունը և լիարժեքությունը՝ արդարադատության այդ տեսակին բնորոշ առանձնահատկությունների հաշվառմամբ<sup>6</sup>:

Վերը նշվածից ելնելով՝ կարելի է փաստել, որ լիովին արդարացված է ինչպես վարչական արդարադատության ինստիտուտի ներդրումը հայրենական իրավական համակարգ, այնպես էլ ընտրական վեճերի, որպես հանրային-իրավական հարաբերությունների, քննության իրականացումը վարչական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

ՎԴՕ՝ ընտրական վեճերի քննությունն ու լուծումը կարգավորող նորմերն ամրագրված են «Ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերի վարույթը» վերտառությամբ 28-րդ գլխում, որն ընտրական վեճերի քննության և լուծման, որպես հատուկ վարույթի, վերաբերյալ տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերել հետևյալ հարաբերությունների կարգավորման գործում.

- ընտրական գործերով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակի,
- ընտրական գործի ընդդատության,
- գործի քննության ժամկետների,
- դատական ակտի ուժի մեջ մտնելու վերաբերյալ:

Մնացած ընթացակարգային հարցերն, ըստ էության, լուծվում են ընդհանուր հայցային վարույթի կանոններին համապատասխան:

---

<sup>6</sup> Տե՛ս ՀՀ ՄԴ 25 նոյեմբերի 2008 թ. «Քաղաքացի Արամ Շմավոնյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի 5-րդ մասի, «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 115-րդ հոդվածի և 118-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ ՀՀ Մահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով» ՄԴՌ-780 որոշումը:

ՎԴՕ վերը նշված գլխում ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերը, այլ կերպ ասած «ընտրական վեճերն» անվանվում են ընտրական գործեր՝ սահմանելով. «Ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերը Հանրապետության Նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների, հանրաքվեի կազմակերպման և անցկացման ընթացքում ընտրական ու հանրաքվեին մասնակցելու իրավունքների խախտման վերաբերյալ ներկայացված հայցադիմումների հիման վրա հարուցված գործերն են» (ՎԴՕ 206-րդ հոդվ.):

Այս ձևակերպման հետ լիովին համաձայնվել չենք կարող, քանի որ այն ամբողջությամբ չի բացահայտում վարչական դատարանի կողմից քննվող ընտրական վեճերի շրջանակը և կարող է տարաբնույթ մեկնաբանությունների առարկա դառնալ: Մասնավորապես, ճշգրտման կարիք ունի «ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման ընթացք» արտահայտությունը, քանի որ, եթե նմանօրինակ ձևակերպմամբ օրենսդիրն ի նկատի է ունեցել ընտրությունների միայն կազմակերպման և անցկացման փուլերն, առանց ամփոփման փուլի, ապա այս ձևակերպման շրջանակներից դուրս են մնացել տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների արդյունքների բողոքարկման վերաբերյալ ընտրական վեճերը: Եթե օրենսդիրը լայն իմաստով է ընկալել այդ ձևակերպումը՝ վերջինիս մեջ ընդգրկելով նաև ընտրությունների ամփոփման փուլը, ապա ակնհայտ է, որ այս ձևակերպումը տարածվում է նաև օրենքով Սահմանադրական դատարանի լուծման իրավասության ներքո գտնվող ընտրական վեճերի վրա, ինչը, բնականաբար, անթույլատրելի է: Հետևաբար, նպատակահարմար է վերը նշված նորմը արմատապես վերանայել՝ ապահովելով հասկացությունների որոշակիությունն ու նպատակային նշանակությունը:

Ինչ վերաբերում է ընտրական վեճերի քննության և լուծման, որպես հատուկ վարույթի վերը նշված ընթացակարգային առանձնահատկություններին, ապա նպատակահարմար է քննարկել այդ գործերի ընդդատության հարցը՝ դրա հետ միաժամանակ անդրադառնալով ընտրական գործերով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակին, քանի որ դրանք սերտորեն փոխկապակցված են: Այսպես, Ընտր. օր.-ի 46-րդ հոդվածի համաձայն, ԿԸՀ-ի որոշումները, գործողությունները և անգործությունը (բացա-

ռությամբ համապետական ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ որոշումներին), ինչպես նաև համայնքի ղեկավարի ու ավագանու անդամների ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշումները կարող են բողոքարկվել վարչական դատարան:

Ինչպես տեսնում ենք, Ընտր. օր-ի համաձայն՝ վարչական դատարանին ընդդատյա են միայն ընտրական հանձնաժողովների որոշումները, գործողություններն ու անգործությունը բողոքարկելու վերաբերյալ գործերը, առանց ընդգրկելու վերջիններիս պաշտոնատար անձանց որոշումները, գործողություններն ու անգործությունը բողոքարկելու վերաբերյալ գործերը: Այլ կերպ ասած, ըստ Ընտր. օր.-ի, վարչական դատարանին ընդդատյա են միայն Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի, որպես կոլեգիալ մարմնի որոշումները, գործողություններն ու անգործությունը բողոքարկելու վերաբերյալ գործերը, այնինչ ՎՊՕ 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական դատարան ղիմելու իրավունք ունի յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, եթե համարում է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ **դրանց պաշտոնատար անձանց** (ընդգծումը մերն է) վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ խախտվել են կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել իր՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները:

Ինչպես տեսնում ենք, վարչադատավարական օրենսդրության համաձայն վարչական դատարանին ընդդատյա են ոչ միայն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, այլ նաև դրանց պաշտոնատար անձանց որոշումների, գործողությունների կամ անգործության դեմ բերված բողոքները: Այլ կերպ ասած, երկու իրավական ակտեր նույն հարցի վերաբերյալ իրարամերժ մոտեցումներ են պարունակում: Վարչադատավարական օրենսդրությունը վարչական դատարանի համար իրավացիորեն ընդդատության ավելի լայն շրջանակ է սահմանում, քան ընտրական օրենսդրությունը, ինչը ենթակա է շտկման, քանի որ այն անմիջական բացասական ազդեցություն է ունենում գործնականում կոնկրետ գործեր քննելու ընթացքում:

Ինչ վերաբերում է ընտրական գործերով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակին, ապա ՎԴՕ 207-րդ հոդվածի համաձայն, այդպիսիք հանդիսանում են ՎԴՕ 3-րդ հոդվածով նախատեսված անձինք, ինչպես նաև Ընտր. օր.-ով սահմանված դեպքերում՝ համապատասխան ընտրական հանձնաժողովները: Կարծում ենք, որ այս նորմը չի բխում հատուկ վարույթի էությունից, քանի որ ՎԴՕ 3-րդ հոդվածը համընդգրկուն բնույթ ունի, նախատեսված է վարչական դատավարության համար ընդհանուր առմամբ, համահունչ չէ ընտրական վեճերի վարչադատավարական քննության՝ որպես վարչական արդարադատության առանձին դրսևորման էությանը, և վերջինիս դրույթները գործնական նկատառումներից ելնելով նպատակահարմար չէ ամբողջությամբ տարածել դատական կարգով լուծվող ընտրական վեճերի վրա: Ուստի անհրաժեշտ է վերանայել օրենսդրի վերը նշված դիրքորոշումն ու առավել հստակեցնել ընտրական վեճերով վարչական դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների շրջանակը:

Ընդդատության վերը նշված կանոններից բխող գործերը վարչական դատարանում միանձնյա քննում և լուծում է վարչական դատարանի դատավորը՝ վարչական դատավարության օրենսդրության համաձայն: Մակայն օրենսգրքի 208-րդ հոդվածը ընդհանուր կանոններից բացառություն է նախատեսում, մասնավորապես,

1) տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումները վիճարկելու, թեկնածուների ու կուսակցությունների ընտրական ցուցակները (դրանցում ընդգրկված թեկնածուներին), թեկնածուներին գրանցելու, չգրանցելու, գրանցումն ուժը կորցրած կամ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ վարչական ակտերի իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերի, որոնք ըստ էության քննում և լուծում է վարչական դատարանը՝ կոլեգիալ՝ 5 դատավորի կազմով,

2) ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերի, որոնք սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում են պատասխանողի գտնվելու վայրի՝ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանները (ՎԴՕ 208-րդ հոդվ. 1-ին մաս):

Առաջին խումբ բացառություններով նախատեսված գործերի՝ կոլեգիալության կարգով քննության նախատեսումը պայմանավորված է նրանով, որ հաճախ կարող են լինել բարդ և քաղաքական հնչեղությո-

յուն ունեցող գործեր, որոնց քննությունը մեկ դատավորի կողմից կարող է դժվարություն առաջացնել ինչպես գործնականում, այնպես էլ կողմնակի ճնշումների ազդեցության տակ ընկնելու առումով: Բացի այդ, կոլեգիալության կարգով գործի քննությունը նվազեցնում է կոռուպցիոն ռիսկերը, հատկապես ընտրական գործընթացում դրանց առկայության պայմաններում:

Երկրորդ խումբ Բացառությունների նախատեսման հիմքում ընկած են մի քանի գործոններ: Նախ, այս գործերը համարվում են բավականին դյուրին ու պարզ, ընտրական օրենսդրության վերաբերյալ խոր գիտելիքներ և փորձ չեն պահանջում, հետևաբար, մասնագիտացված դատարանի կողմից դրանց քննության կարիք, որպես այդպիսին, չկա: Բացի այդ, հաշվի առնելով ընտրական գործերի քննության համար նախատեսված սեղմ ժամկետները, կարծում ենք, որ արդարացված է այն հանգամանքը, որ վարչական դատարանը չծանրաբեռնվի այնպիսի գործերի քննությամբ, որոնք կարող են հաջողությամբ իրականացվել ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից: Այս դրույթի ձևակերպումը բխում է նաև ընտրողների շահերից, քանի որ ընտրողների ցուցակների ճշգրտման համար պատասխանողի գտնվելու վայրի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան դիմելու հնարավորությունը տարածքային առումով առավել դյուրին է դարձնում վերջիններիս՝ խախտված իրավունքների վերականգնման գործընթացը:

Հարկ է նշել, որ ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերը ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանների կողմից քննելու կարգն արտացոլված է նաև Վենետիկյան հանձնաժողովի կողմից 2002 թ. ընդունված «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագրք»-ով<sup>7</sup>: Ի դեպ, ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ ընտրական վեճերի քննության և լուծման վերաբերյալ անդրկովկասյան երեք երկրներում գործող օրենսդրություններից վերը նշված կանոնագրքին ամենից շատ համապատասխանում է ՀՀ ընտրական օրենսդրությունը<sup>8</sup>:

---

<sup>7</sup> Տե՛ս «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք». Վենետիկյան հանձնաժողով, 52-րդ լիազումար նստաշրջան, 18-19 հոկտեմբերի 2002 թ., Վենետիկ:

<sup>8</sup> Տե՛ս Second Eastern Partnership Facility Meeting on voter lists and election dispute resolution. Chisinau 22-23 septemer 2011 – «European standards regarding the effective



Ընտրական գործերի, որպես հատուկ վարույթների քննության ու լուծման համար ՎԴՕ նախատեսված մյուս առանձնահատկությունները վերաբերում են ընտրական գործերի քննության և լուծման համար նախատեսված ժամկետներին: Հաշվի առնելով ընտրական գործընթացների սեղմ ժամկետները՝ ընտրական գործերի քննության և լուծման համար օրենսդիրն արդարացիորեն ամրագրել է կոնկրետ ժամկետներ, որպեսզի դրանց անհարկի ձգձգումներով չխաթարվի ընտրական գործընթացի բնականոն ընթացքը: Այսպես, օրինակ, ընտրական գործերի քննության և լուծման համար նախատեսված ընդհանուր դրույթն ամրագրում է, որ հայցադիմումը վարչական դատարան կարող է ներկայացվել 3 օրացուցային օրվա ընթացքում այն օրվանից, երբ հայցվորն իմացել է կամ պարտավոր էր իմանալ իր ընտրական իրավունքի խախտման մասին (ՎԴՕ 209-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Կարծում ենք, որ այս նորմն ամրագրելիս օրենսդիրը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ ընտրական վեճերի քննության և լուծման համար նախատեսված է այլընտրանքային տարբերակ, այսինքն անձը հնարավորություն ունի իր խախտված իրավունքի վերականգնման վերաբերյալ դիմել նախ ընտրական հանձնաժողով, ապա դատարան: Նմանատիպ իրավիճակներում հաճախ կարող է բաց թողնվել օրացուցային եռօրյա ժամկետը՝ անձին զրկելով խախտված իրավունքի դատական պաշտպանության իրականացման հնարավորությունից: Հետևաբար, կարծում ենք, որ վերը նշված նորմը պետք է կիրառել բացառապես վարչական դատարան բողոքարկվող գործերի վերաբերյալ:

Թեպետ ՎԴՕ բավականին մանրամասնորեն սահմանում է ընտրական գործերի քննության և լուծման ժամկետները, սակայն չի պարունակում որևէ նորմ, որից պարզ կլինի, թե ընտրության արդյունքների ամփոփումից հետո մինչև երբ կարելի է ընտրական իրավունքների պաշտպանության հայցով դիմել դատարան, ինչը նշանակում է, որ այս ժամկետը սահմանափակված չէ, այսինքն նույնիսկ ընտրությունների արդյունքների ամփոփումից մեկ տարի անց, եթե անձը կպարզի իր ընտրական իրավունքի խախտման մասին, ապա հնարավորություն կունենա եռօրյա ժամկետում դիմել դատարան:

---

system of complaints and appeals concerning violations of electoral legislation and electoral dispute resolution: Experience of some countries» (S. Kalchenko):

Կարծում ենք, որ նմանատիպ նորմի բացակայությունը կարող է ընտրված պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների և դրանց պաշտոնատար անձանց գործունեության վրա բացասական ազդեցություն ունենալ՝ առաջացնելով անորոշություն և իրավական կարգավիճակի անկայունություն: Ուստի անհրաժեշտ է օրենսդրորեն ամրագրել առավելագույն ժամանակահատված, որի բացթողումից հետո, կապված կոնկրետ ընտրական գործընթացի հետ, ընտրական իրավունքների պաշպանության վերաբերյալ որևէ դիմում ենթակա չէ քննության:

Ընդհանուր առմամբ, ամփոփելով ընտրական իրավունքի պաշտպանության համար դատական քննության ժամկետները, հարկ է նշել, որ օրենսդիրը բավականին մանրամասն և ամբողջական կարգավորում է տվել, ինչն անհամեմատելի է ընտրական վեճերը կարգավորող՝ նախկինում գործող օրենսդրության հետ, և դրական ազդեցություն կունենա արդյունավետ դատաքննություն ապահովելու գործում՝ կողմերին զերծ պահելով գործի անհարկի ձգձգումներից:

Ինչ վերաբերում է ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերի վերաբերյալ վարչական դատարանի կողմից՝ օրենքով նախատեսված կարգով կայացրած որոշումներին, ապա այստեղ ուշադրության է արժանի ՎՂՕ 212-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որի համաձայն. «Եթե գործի քննությունից հետո վարչական դատարանը, սպառելով ապացույցներ ձեռք բերելու համար սույն օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցները, այդուհանդերձ, հնարավորություն չի ունեցել պարզելու ընտրության իրական արդյունքները, սակայն վարչական դատարանի կողմից որպես հավաստի գնահատված ապացույցներից ակնհայտ է դարձել, որ ընտրախախտումներն ունեցել են կազմակերպված, զանգվածային, կրկնվող կամ պարբերական բնույթ,..... ապա որոշում ընդունելիս վարչական դատարանն իրավասու է այդ հիմքով անվավեր ճանաչելու ընտրությունների արդյունքները»: Կարծում ենք, որ այս նորմի առկայությունը արդար դատաքննություն իրականացնելու լրացուցիչ երաշխիք է հանդիսանում բոլոր այն դեպքերի համար, երբ հնարավոր չէ ապացույցներով հստակ բացահայտել ողջ իրականությունը, այսինքն ընտրությունների արդյունքների վավերականության ստուգման հարցում դատարանը լուծում է ինչպես իրավունքի, այնպես էլ փաստական հանգամանքների հարցը՝ եզրահանգելով, թե ակտիվ և պասիվ ընտ-

րական իրավունքի խախտումները որքանով են ազդել ընտրությունների արդյունքների վավերականության վրա: Ամեն դեպքում, այս նորմի հասարակական նշանակությունը, չնայած իր հոշակագրային բնույթին, անվիճելի է: Այլ հարց է, թե գործնականում որքան արդյունավետությամբ այն կկիրառվի, ինչպես նաև ընտրախախտումներին բնորոշող վերը նշված հատկանիշները որքանով համարժեք և ճիշտ կգնահատվեն:

Ինչ վերաբերում է վարչական դատարանի կայացրած վարչական ակտին, ապա ՎԴՕ 213-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից: Մակայն այս դրույթը միանշանակ չի ընկալվում թե՛ մասնագիտական գրականության մեջ, թե՛ գործնականում: Մասնավորապես, 2013 թ. փետրվարի 18-ի նախագահական ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ընտրությունների դիտորդական առաքելության վերջնական զեկույցում<sup>9</sup> ընտրական վեճերով կայացված դատական ակտերի վերջնական լինելը դիտվում է որպես ընտրություններին առնչվող բողոքներ ներկայացնելու իրավունքի անհիմն սահմանափակում և առաջարկվում համապատասխան օրենսդրական նորմի փոփոխում:

Որոշ հեղինակներ նույնպես միանշանակ չեն ընկալում ընտրական վեճերի վերաբերյալ կայացված դատական ակտերի անմիջական ուժի մեջ մտնելու հանգամանքը՝ առաջարկելով դատական ակտի՝ անմիջական ուժի մեջ մտնելու հետ մեկտեղ դրանց բողոքարկման հնարավորության նախատեսում<sup>10</sup>:

Ընդհանուր առմամբ և՛ օրենսդրական համապատասխան նորմի, և՛ վերը նշված տեսական կարծիքների մեջ առկա է ուշագրավ հանգամանք: Օրենսդիրը, ամրագրելով դատական ակտի բողոքարկման սահմանափակում, կարծում ենք, գործել է ընտրական գործըն-

---

<sup>9</sup> Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ընտրություններ, 18 փետրվար, 2013 թ. ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ընտրությունների դիտորդական առաքելության վերջնական զեկույց. Վարչապա. 8 մայիսի 2013 թ.:

<sup>10</sup> Տե՛ս, օրինակ, **Белов С. А.**, Процессуальные особенности судебной защиты избирательных прав граждан/ Кодекс-Инфо. 2001, N 1, էջ 21, **Князев С. Д.**, Избирательные споры// Правоведение. 2001. N 3, էջ 110:

թացների արագության և ընտրությունների անխաթարության ապահովման նկատառումներից ելնելով, քանի որ կարող են լինել դատական ակտերի բազմաթիվ, հաճախ նաև անհարկի բողոքարկումներ, որոնք կձգձգեն ընտրական գործընթացները, ինչն էլ կարող է բացասական հետևանքների պատճառ դառնալ: Նաև կազմակերպական և ֆինանսական խնդիրներ առաջացնել ընտրությունների կազմակերպման համար պատասխանատու մարմինների համար:

Ինչ վերաբերում է վերը նշված տեսական դրույթներին, ապա դրանք հիմնավորվում են՝ ելնելով ընտրական իրավունքների պաշտպանության առաջնայնությունից:

Կարծում ենք, որ ներկայումս օրենսդրի դիրքորոշումն արդարացված է այնքանով, որ ընտրական գործընթացի մասնակիցների իրավագիտակցության ներկայիս մակարդակը կարող է հանգեցնել դատական ակտի բողոքարկման հնարավորության շահարկման: Բացի այս, ընտրական իրավունքների՝ օրենսդրությամբ ամրագրված վարչական և դատական պաշտպանության առկայությունը համարվում է բավականին լուրջ երաշխիք, որպեսզի ընտրական իրավունքները համարվեն օրենսդրորեն պաշտպանված: Այնուամենայնիվ, վարչական արդարադատության հիմնական նպատակառոտ դրվածությունը մարդու իրավունքների ու ազատությունների դատական պաշտպանության ապահովումն է, ինչի արդյունավետության բարձրացումը պայմանավորված է նաև դատական ակտի բողոքարկելիությամբ: Հետևաբար, չնայած օրենսդրի դիրքորոշմանը, այնուամենայնիվ, կարծում ենք, որ ընտրական վեճերով վարչական դատարանի որոշման բողոքարկման հնարավորության արգելքը չի բխում վարչական արդարադատության, որպես մարդու իրավունքների պաշտպանություն ապահովող ընթացակարգի էությունից:

Ընդհանրացնելով վարչական դատարանի կողմից ընտրական վեճերի՝ որպես հատուկ վարույթի քննությանն ու լուծմանը վերաբերող առանձնահատկությունների բնութագրումը, նշենք, որ չնայած վարչական արդարադատության էությանն ու նշանակությանը հակասող որոշ օրենսդրական ընթացակարգերի առկայությանը, այնուամենայնիվ, օրենսդիրը բավականին հստակ կարգավորում է տվել այս խնդրից բխող հարցերի լուծմանը:

Նախ, ընտրական վեճերի լուծման հարցում արդեն իսկ դրական ազդեցություն ունի դատական պաշտպանության ինստիտուտի առ-

կայությունը, այսինքն ընտրական իրավունքների պաշտպանության հայցով դատարան դիմելու հնարավորությունը: Այն նվազեցնում է ընտրական վեճեր լուծելու իրավասություն ունեցող վարչական մարմինների կողմից դիտավորությամբ անօրինական որոշումներ ընդունելու, անգործություն դրսևորելու, ինչպես նաև այլ հակաիրավական գործողություններ կատարելու հնարավորությունը, քանի որ վերջիններիս կողմից անօրինականության ցանկացած դրսևորում հավակնում է վերանայվել անկողմնակալ մարմնի կողմից:

Բացի այդ, վարչական կարգով ընտրական վեճերի արդար քննության երաշխիքներ են հանդիսանում այնպիսի հանգամանքները, ինչպիսիք են դատարանի անկախությունն այլ մարմիններից, ենթարկվելը միայն օրենքին, գործի անմիջական, հրապարակային քննությունը, մրցակցային ընթացակարգը, ինչպես նաև դատավարությանը բնորոշ այլ ժողովրդավարական սկզբունքները, որոնք դրական կերպով են ազդում գործի օբյեկտիվ քննության ապահովման վրա, այլ կերպ ասած, դատական կարգով ընտրական վեճերի լուծումն առանձնանում է իրավական երաշխիքներով, որոնք գործի քննության և լուծման ընթացքում ապահովում են օրինականության սկզբունքի իրացումը:

Այնուամենայնիվ, դատական պաշտպանության վերը նշված արժանիքներն այսօր գործնականում հաճախ այլ կիրառում են ստանում, որի արդյունքն է հասարակության անվստահության ձևավորումը ողջ դատական համակարգի նկատմամբ: Դրա պատճառներից են.

1) քաղաքականացված դատական համակարգի առկայությունը, որն այսօր գերխնդիր է, և որի հաղթահարման ուղղությամբ տարաբնույթ իրավական լուծումներ են առաջադրվում ներկայումս ընթացող սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում: Կարծում ենք, որ այս խնդրի լուծման հիմքում ընկած է հասարակության և պետության իրավագիտակցության և իրավական մշակույթի ցածր զարգացվածության մակարդակը, առանց դրա բարձրացման հնարավոր չէ երկրում ապահովել ժողովրդավարական որևէ գործընթաց,

2) ընտրական օրենսդրության հաճախակի փոփոխությունները: Սա սերտորեն փոխկապակցված է վերը նշված եզրահանգման հետ, ուստի չկրկնվելու համար ավելացնենք, որ լավագույն պրակտիկ փորձի փնտրտուքները, այս կամ այն երկրում արդյունավետ գործող համակարգի ուղղակի ներդրումը դեռևս երաշխիք չէ մեր երկրում

դրա արդյունավետության համար: Ավելին, հաճախակի փոփոխվող օրենսդրությունը բացասաբար է ազդում տվյալ ոլորտում կայուն և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու գործընթացի վրա: Հետևաբար, անհրաժեշտ է, որ դատաիրավական բարեփոխումներին զուգրնթաց պետական քաղաքականություն վարվի հասարակության իրավագիտակցության և իրավական մշակույթի զարգացման ուղղությամբ, որի արդյունքում միայն կարելի է ակնկալել ընտրական իրավունքների արդյունավետ պաշտպանություն:

**Анаит Есяян**

*Соискатель кафедры конституционного права ЕГУ*

### **ОСОБЕННОСТИ И ГРАНИЦЫ РАССМОТРЕНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ СПОРОВ АДМИНИСТРАТИВНЫМ СУДОМ РА**

В данной статье автор исследовал особенности рассмотрения избирательных споров Административным судом Республики Армения, в частности, круг субъектов, имеющих право обращаться в Административный суд по вопросам нарушения избирательных прав, подсудность избирательных споров, сроки, нормы, касающиеся вступления в силу судебных актов Административного суда.

В статье так же исследованы некоторые взаимоисключающие положения относительно того, оправдан ли тот факт, что избирательные споры исследуются административным судом, и автором представлены некоторые заключения, имеющие научно-практическое значение.

Автор особо отметил, что плодотворность рассмотрения избирательных споров административным судом, как эффективное средство защиты избирательных прав, непосредственно связана с независимостью и со свободой проявления политической воли судебной системы.

**FEATURES AND LIMITATIONS OF EXAMINATION OF  
ELECTORAL DISPUTES BY THE ADMINISTRATIVE COURT OF THE  
REPUBLIC OF ARMENIA**

In this article the author referred to the characteristics of examination of electoral disputes by the Administrative Court of the Republic of Armenia, in particular, the framework of the subjects having the right to appeal to the Administrative court for violations of electoral rights, jurisdiction in election cases, time limits on trials and legal requirements relating to the entry into force of the judicial acts of the Administrative Court.

The author also explored some conflicting positions on a handing investigation and resolution of electoral disputes to the Administrative Court and submitted some scientific and practical conclusions. The author, in particular, pointed the fact, that productivity of the examination of electoral disputes by Administrative Court, as a practical measure of protection of electoral rights, directly related to independence and freedom of the judiciary.

**Բանալի բառեր՝** վարչական դատարան, դատավարություն, ընտրական վեճ, ընտրական իրավունքներ, ընտրական իրավունքների պաշտպանություն, ընտրական վեճերի քննություն և լուծում, իրավասություն, ընդդատություն, դատական ակտ, դատական համակարգ:

**Ключевые слова:** Административный суд, процесс, избирательный спор, избирательные права, защита избирательных прав, исследование и решение избирательных споров, компетенция, подсудность, судебный акт, судебная система.

**Key words:** Administrative Court, trial, electoral dispute, electoral rights, protection of electoral rights, examination and resolution of electoral disputes, jurisdiction, judicial act, judiciary.